

DONAȚIA GRAFICIANULUI PAUL ERDŐS (1916—1987) ÎN COLECȚIA DE ARTĂ A MUZEULUI JUDEȚEAN SATU MARE

JUDITH ERDŐS

Ca gest deosebit de valoros și nobil, donația a devenit din păcate tot mai rară în viața noastră culturală. Colecții întregi de o valoare inestimabilă din punct de vedere moral, dar nu fără importanță pecuniară, au îmbogățit de-a lungul anilor patrimoniul muzeelor în mod considerabil. Aceste donații, și aici mă refer în mod special la acelea din domeniul artei, fie că au fost integrate într-o colecție anume, fie de sine stătătoare, au rămas mereu nu numai puncte turistice des vizitate, ducând faimă țării, dar constituiau în același timp și locuri de desfătare artistică pentru iubitorii de artă. Să ne amintim doar de Muzeul Zambaccian, de colecțiile Oprescu Slătineanu, Dona, Avachian, Weinberg, etc. Prin conținutul lor aceste colecții au rămas o oglindă fidelă a artei și gustului vremii respective, o pagină a istoriei artei naționale și universale, salvând deseori numeroase opere de la distrugere sau dispariție.

În cazul orașului Satu Mare, colecțiile muzeale s-au format strict din donațiile oferite încă la sfârșitul secolului al XIX-lea, în cadrul „Cercului Kölcsey”. Piesele donate erau în marea lor majoritate cărți, dar și obiecte de istorie locală, numismatică, materiale arhivistice (mai cu seamă corespondență a unor personalități literare de renume) câteva litografii cu tematică istorică sau obiecte de artă plastică respectiv pictură și sculptură mică constând din mlaaje de gips, piese ce au format în cele din urmă nucleul colecțiilor muzeale de mai târziu. Anii războiului au frânat în mod firesc dezvoltarea acestor colecții, astfel că numai în 1958 când muzeul propriu-zis primește un nou sediu colecțiile sunt structurate pe domenii, muzeul devenind muzeu mixt. Donațiile devin tot mai rare, muzeul sătmărean îmbogățindu-și patrimoniul în mod exclusiv prin achiziții.

Secția de artă a fost dintre toate cea mai modestă din punct de vedere al donațiilor. Piesele existente neformând o colecție de sine stătătoare cu un profil anume, n-a permis prezentarea ei într-o expoziție de bază. Totuși în urma unor eforturi deosebite, prin achiziții s-a reușit ca în vara anului 1969 să se inaugureze expoziția permanentă, monotematică, dedicată pictorului sătmărean Aurel Popp (1879—1960), încercând ca de altfel și în prezent, concentrarea întregii moșteniri artistice și obiecte memorialistice, legate de viața și activitatea pictorului, reprezentant de seamă al artei plastice românești, specifice „școlii transilvănene” din prima jumătate a secolului al XX-lea. Alături de această colecție patrimoniul artistic al muzeului mai cuprinde și opere ale unor artiști din țară,

numărând astăzi peste 2 500 de piese, profilul secției orientându-se în prezent spre formarea unei colecții de artă în primul rând cu specific zonal.

În ceea ce privește donațiile, ele au rămas tot sporadice limitându-se la una, două lucrări oferite de artiștii plastici contemporani din oraș.

Prima donație cu o structură bine definită, omogenă, expozabilă în orice moment, care a îmbogățit considerabil patrimoniul artistic al secției, a fost făcută de graficianul Paul Erdős (1916—1987) în toamna anului 1986. Ea cuprinde un număr de 20 de desene în tuș, aparținând graficii de șevalet, datând din anii de creație 1978—1981, participante în marea lor majoritate la diferite expoziții naționale și internaționale, reprezentând totodată o perioadă deosebit de fecundă și valoroasă pentru moștenirea artistică a lui Erdős.

S-a născut la 2 noiembrie 1916 la Hurezul Mare (jud. Satu Mare), într-o familie de intelectuali, mama ziaristă, tatăl jurist. Mama sa, Reismann Irma, cunoscută publicistă din Transilvania perioadei interbelice, descoperă talentul deosebit pentru desen al copilului. Îl duce la vestitul centru artistic de la Baia Mare, unde tânărul Erdős devine elevul lui Thorma János, Krizsán János apoi Mikola András. În lucrarea lui Réti István despre centrul artistic de la Baia Mare¹, îl găsim pe tânărul Erdős în promoția anului 1931, alături de Agrikola Lidia, Katz Márton, Waldemar Mattis Teusch, Pittner Oliver, Thorma Jánosné și alții. La vârsta de 15 ani i se deschide prima expoziție la Satu Mare, unde tânărul artist expune lucrări de pictură și grafică. Însoțit de mama sa, Erdős pleacă la Budapesta unde devine elevul cunoscutului pictor Molnár C. Pál, de care îl va lega o adâncă prietenie, întreruptă de moartea bătrânului maestru survenită în anul 1981. În acest sens stă mărturie o corespondență bogată între cei doi artiști.

În anul 1938 intelectualitatea orașului Satu Mare îi oferă posibilitatea de studii în străinătate prin intermediul unei burse, astfel că Erdős pleacă în Franța și Italia. Expune la o galerie particulară la Paris, participă la Salonul Oficial de la Budapesta, publică mai multe mape de gravuri și desene. Practică paralel pictura și desenul necristalizându-și încă drumul.

Dar și în viața lui Erdős, ca de altfel în viața multora, intervine cu brutalitate războiul. La numai 22 de ani, destinul i-a hărăzit să trăiască zguduitorile experiențe umane din șapte lagăre de exterminare, printre care Auschwitzul, unde își pierde întreaga familie, ... „ieșind din ele purificat și luminos, — cum nota despre acest moment Ion Frunzetti — mai om decât fusese înainte de a le fi încercat tăișul dureros, mai apropiat de semenii umani și de durerile și aspirațiile lor, înalte și adânci. Esența unei umanități care să nu mai permită vreodată în istoria omenirii dezumanizarea, este idealul etic și artistic totodată al politicii care-a făcut din Erdős un luptător pentru omenie, pentru adevăr, bine și frumos”².

¹ Réti István, *A nagybányai művésztelep*, Budapest, 1954, pag. 340.

² Frunzetti, Ion, *Un artist*, în catalogul *Expoziției retrospective Paul Erdős, Grafică*, București, 1976.

Cu toate ororile trăite este poate cel mai ciudat că Erdős exclude din opera sa amprenta acestor tenebre. Singura schimbare esențială în arta sa în anii de după război, este faptul că artistul părăsește pentru totdeauna pictura și se dedică desenului. În anii care urmează Erdős se renaște în artă.

Personalitate artistică cu o creație prodigioasă, Erdős se înscrie în acea generație de graficieni, care au definit acest gen al artei plastice pe o perioadă de mai bine de 45 ani. Ne putem aminti de câțiva artiști ca: Jules Perahim, Vasile Kazár, Ligia Macovei, Vasile Dobrian, Cik Damadian, Florica Cordescu, Gheorghe Ivancenکو, Gy. Szabó Béla sau Geta Brătescu, Cornelia Daneț, Marcel Ghirnoagă, Octav Grigorescu, Feszt László și mulți, mulți alții, astăzi cu o creație fie încheiată, fie în desfășurare, constituind un capitol valoros al graficii românești, fără de care imaginea generală a artei noastre plastice ar fi incompletă. Această generație a asigurat continuitatea în viața artistică, ce-și trage seva din opera lui Pallady, Tonitza, Iser, Steriadi, Șirató etc.

În acest context „Erdős rămâne în aria artelor plastice un desenator de importanță republicană și europeană“, după cum îl definește criticul și istoricul de artă Mircea Deac³. Prin arta sa Erdős și-a câștigat un statut de autentică și definitivă clasificare într-o ierarhie stabilă a valorilor, prin ceea ce rămâne din trecerea artistului: opera.

Graficianul a lăsat o moștenire vastă, bogată ca tematică cu un desen structurat pe o notă particulară, dovadă a unei personalități creatoare puternice, originale, închinată artei și oamenilor, lăsând amintirea unui spirit profund umanist. Dar, a-l limita pe Erdős și opera sa, cum se mai întâmplă, la ciclul de desene închinat oamenilor din Țara Oașului și Maramureșului, este nedrept. Într-adevăr Erdős a fost un rapsod al acestui spațiu aparte, de o mare forță morală și umană, însă acesta nu este unicul adevăr al artei sale. Astăzi când avem posibilitatea de a privi și analiza opera în totalitatea sa, putem concluziona că centrul preocupărilor sale artistice a fost mereu Omul și imensa lui complexitate, acesta rămânând personajul principal al lumii sale artistice. Privind cele 20 de desene ale donației afirmația făcută devine și mai convingătoare. Erdős a fost un mare sentimental, care nu a putut și nici nu a vrut să smulgă imaginea omului din desenele sale. A iubit nespus de mult muzica, poezia, tot ce a creat omenirea nobil și frumos. Istoricul de artă Vasile Drăguț nota despre artist printre altele: „Neîndoielnic, Paul Erdős este un sentimental care nu trece indiferent prin fața marelui spectacol al lumii. Linii ce se așează spontan pe hârtie cu prilejul notațiilor „pe viu“ au o sensibilitate de seismograf, dezvăluind legături secrete dar eficiente între ochi și mână, traseul acestor legături trecând chiar prin inima artistului. Dar cu aceasta nu am spus totul, pentru că Paul Erdős nu este doar un senzitiv care înregistrează nediferențiat ceea ce i se oferă privirii. Dimpotrivă, lucrările sale (...) vădesc o excepțională viteză și siguranță în procesul de selecție a elementelor caracteristice capabile să asigure comunicarea cu esențialul⁴.

³ Deac, Mircea, în catalogul *Expoziția retrospectivă Paul Erdős*, Muzeul de artă a R.S.R., București, 1986, pag. 10.

⁴ Drăguț, Vasile, *Paul Erdős. Profil*, în revista ARTA, nr. 6, 1984.

Orașul Satu Mare a fost pentru grafician punctul de pornire, dar și locul de despărțire veșnică, astfel că donația oferită înainte de moartea sa cu câteva luni, a devenit și un gest de recunoștință față de locul natal.

Imaginea celor 20 de desene vorbesc despre un artist profund meditativ, de o mare sensibilitate dar și emotivitate în același timp, pasionat de arta pe care o cultivă. Jocul spiritual pe care ni-l propune Erdős, apare ca un ecran între setea de iluzii al artistului și uneori spaima de a trăi. Anecdotică imaginilor sale nu este lipsit de importanță, dar la un moment dat constituie un pretext, un mijloc de exprimare a armoniei și ritmului, un mijloc de fixare a aparențelor, prin străbaterea cărora se ajunge la spiritul lor. Am arătat că *Omul* este personajul principal al desenelor sale; acesta este acea punte dintre creator și privitor care definește calitatea emoției artistului transpusă în operă.

Linii de forță ideatice care direcționează cele 20 de compoziții sunt cu caracter generalizator la adresa Omului: condiția și destinul său, sensul devenirii sale, neliniștea și anxietatea, bucuria și liniștea, trecerea timpului fără a exclude nostalgia unor străfulgerări romantice, viața și moartea, tinerețea și bătrânețea.

Diversitatea de motive, de semne, multe ori cu rang de simbol ce înconjoară personajele imaginii: aripi (fie albe sau negre), draperii, o floare, inimă, un porumbel, un faun, măști, elemente arhitecturale sau chiar fragmente de versuri (ca în cazul lucrării „Baladă Villon“), comportă o acumulare de umanitate care prin concentrarea într-un motiv sau semn anume, duce spre un infinit de asociații ale valorilor umane. Toate aceste detalii cu o puternică încărcătură metaforică, vin să întărească și să susțină ideatica imaginii în ansamblul ei. În lucrări ca: *Icar I și Icar II, Victorie, Poem, Baladă Villon, Ofrandă, Capricii, Poetica, Nike, Desen*, și altele, simbolistica utilizată provoacă un răsunset uman mai prelung și mai profund, fără de care complexitatea spuselor imaginii ar fi mai săracă.

Pentru a „citi“ desenele lui Erdős în diversitatea și complexitatea lor este necesar de un mare sentiment comun, care să conducă privitorul spre operă. În acest sens Erdős utilizează acele motive sau semne în mod asociativ, bazându-se pe o educație seculară a numeroaselor generații umane. Fără a face o educație estetică, artistul apelează la lectura, sensibilitatea și nu în ultimă instanță la dorința și deschiderea privitorului în a-i înțelege mesajul, gândurile, frământările (*Victorie, Simbol, Rădăcini I, Solitudine, Primăvară de april, Ofrandă II, Unire, Compoziție, Studiu, Poem II, Baladă*). Totul se petrece în jurul figurii umane, a eternului omenesc, aspirând la condiția generalității. Criticul de artă Dan Grigorescu scria în catalogul de inaugurare al expunerii donației: „A creat o tipologie dar nici unul din portretele sale nu este un exemplar dintr-o serie, ci are vibrația clară a liniei, din expresivitatea figurii, din raporturile stabilite de artist între omul portretizat de el și portretul, la fel de individual al priveliștii. Grația candidă a femeilor, energia pietroasă a bărbaților sunt notate în imagini antologice ce dau măsura întreagă a semnificației simbolice a acestui univers profund specific. Uneori floarea devine zbor de fluturi, lemnul cântec de violoncel, lumina

fluturare poetică spre orizonturile îndepărtate. Alteori peisajul se înalță dur conținând însă același lirism structural al personalității unui mare poet al liniei.⁵

Analizând mai în detaliu una din lucrările donației, de pildă desenul intitulat *Victorie*, executată în anul 1978, se poate simți deosebit de convingător acea tensiune interioară a artistului, frământările sale dominate de responsabilitatea morală, vizavi de destinul uman. De la bun început, se poate observa o puternică concentrare a subiectului, accentul în imagine fiind pus pe acele motive sau semne de care am vorbit, ce definesc în cele din urmă mesajul lucrării: figura centrală a luptătorului este trecută în sfera posibilităților de descifrare a privitorului, care pe neobservate este condus pe drumul întrebărilor dilematice pe care artistul le pune, făcându-l părtaș la itinerariul parcurs de el. Omul — destinul lui, este al celui victorios sau al celui înfrânt? Poziția aplecată, căzută într-un genunchi al personajului central sugerează în egală măsură atât victoria cât și înfrângerea, oricare din ele bazându-se pe sacrificiul uman. Capul de vultur ce se conturează puternic în centrul imaginii (ca un focar) poate fi semnul victoriei dar și al păsării de pradă, a cărei siluetă transpare în spatele luptătorului până la aripi, oferind iluzia existenței aripilor și în cazul luptătorului; sulita și pumnalul sunt în poziție de repaus. Această sumă de tensiuni, tratate cu lirism, dar și un oarecare patetism conștient, este contrapunctat de motivul mâinilor cu gest de oblăduire (din stânga imaginii), de ochiul ce privește de sus spre centrul desenului, unde nu este vorba de o narație propriu — zisă, dar se întâmplă ceva, ce trezește spiritele, provocând o stare de trăire empatică. Și Erdős mai adaugă ceva: crenguța înfrunzită, „încolțind“ din centrul desenului, trece chenarul ce limitează imaginea, ca un simbol al continuității vieții, independent de destinul uman. La Erdős pe marginea noțiunii de *victorie* pot încolți două iluzii, la fel de fecunde, cea care definește omul victorios și cea care definește omul înfrânt. Desenul hotărât, linia aspră și directă, nervoasă și fluentă în același timp, cu subțirimi și îngroșări până la pete, conferă imaginii picturalitate, ceea ce dovedește că Erdős este un maestru al desenului tonal. Aceași atmosferă emană și alte lucrări din cadrul donației ca de exemplu: *Solitudine*, *Icar, II*, *Capricii*, *Nike*.

Selecția lucrărilor donate, făcută chiar de artist, oferă ocazia de a-l redescoperi pe Erdős în postura în care în fiecare desen se regăsește acea căutare obsesivă al drumului către oameni, către marile lor adevăruri. Prin linii suple sensibile, în continuă metamorfoză, cu o concepție clasică și viguroasă, Erdős propune un dialog cu oamenii, nu înainte de a se expune el însuși unei interogații profunde și severe, specific intelectualului ce intră în câmpul ideilor perene. În acest sens Erdős se înșiră într-un stil clasicizant⁶ cu o caligrafie de un simbolism particular, cultivând o artă a desenului sinceră și viguroasă cu influențe de necontestat asupra

⁵ Grigorescu, Dan, *Erdős — poet al Sătmăruului contemporan*, în catalogul *Atelier — galerie Paul Erdős*, Satu Mare, 1986.

⁶ Banner Zoltán, *Erdélyi magyar művészet a XX. században*, Budapeșt, 1990, p. 94—95.

graficii anilor '60 și '70, așezându-l printre cei mai buni desenați pe care i-am avut. Desenele sale poartă o notă individuală, imediat recunoscutibilă, cu un limbaj propriu și pură linearitate, fără să refuze o nervozitate explozivă a ductului, cu o mare putere sugestivă, creând o atmosferă de o rară acuitate în jurul oricărei lucrări. Marea majoritate a lucrărilor donației fac parte dintr-o perioadă în care Erdős se descătușează de o reprezentare mai mult sau mai puțin tradițională, avântându-se cu pasiune în lumea liniilor cu deformări de tip expresionist, trecând pe tărâmul fantasticului, (*Simbol, Compoziție, Ofrandă, Baladă*) purtând subtilități suprarealiste, ca să revină în mod conștient și rațional la acel păienjenis de linii, pete catifelte sau hașuri, care în armonie cu semnele alese după sensibilitatea sa de excepție, au menirea de a dinamiza compoziția. În arta acestui grafician se regăsește acel sentiment desnădăjduit de responsabilitate artistică și intelectuală, încât afirmația de odinioară a lui Ion Frunzetti ni se pare și mai pregnantă și anume: „Erdős propune un model de a fi uman, lumii“.

Dincolo de frumusețea limbajului desenelor sale, de promovarea unui mesaj grav, profund, Erdős dorește să trezească conștiințele umane, având o încredere de admirat în Om, în rolul lui civilizator. Desenează mereu cu aceeași pasiune și dăruire, linia fiind limpede, sinceră și convingătoare. Pe această ramură a graficii a desenului propriu-zis, opera lui Erdős devine de nivel european, urmând calea marilor desenați ai secolului XX. Prin lucrările sale Erdős reabilitează desenul de șevalet, cu un bogat conținut liric chiar autobiografic, demonstrând cu consecvență funcția liniei, structurând desenul în mod coerent și clar, cu o expresivitate directă, vibrantă în care își concentrează ideea și sensibilitatea. Într-unul din cataloagele expoziției sale personale din București din 1965, Erdős se confesează astfel: „Arta fără pasiune nu este artă! Nu merită să o faci! Arta fără pasiune devine o îndeletnicire inutilă. A crea opere de artă înseamnă în ultimă instanță a suferi, a te elibera mereu de această suferință prin muncă“.

A analiza fiecare lucrare a donației ni s-a părut inutilă, în măsura în care cele 20 de desene au un caracter omogen atât din punct de vedere stilistic cât și în ceea ce privește o bogată gamă de idei specifice artistului. Am considerat mai importantă prezentarea ei generală, punctând locul acestei suite de lucrări în întreaga operă.

În momentul de față donația este expusă în clădirea în care se află și atelierul de creație a graficianului, dată în circuitul muzeal (cu câteva întreruperi) din anul 1986. Expunerea ei alături de atelierul de creație constituie un punct memorialistic de succes, care reușește să redea intimitatea procesului creației și a lumii artistului, păstrarea locului și anturajului în care a creat o personalitate artistică fiind deosebit de importantă.

Prezentarea donației, respectiv a creatorului și donatorului ei a avut intenția de a păstra în conștiință, opera unui artist ce se înscrie cu succes în contextul artei plastice contemporane.

DIE DONATION DES GRAPHIKERS PAUL ERDŐS (1916—1987) IN KOLLECTION DES KREISMUSEUM SATU MARE

(Zusammenfassung)

Das Studium stellt die Donation vor, die ERDŐS PAUL, ein verdienter Meister der Kunst, im Jahre 1986 seiner Heimatstadt Satu Mare stiftete. Diese Schenkung ist im Patrimonium des SATHMARER MUSEUMS zu finden.

Der Graphiker, der auf dem Gebiet der bildenden Kunst ein Zeichner republikanischer und sogar europäischer Bedeutung geblieben ist, ist eine mächtige Persönlichkeit, deren Kunst sehr reichhaltig ist.

Diese mächtige Persönlichkeit gehört zu dieser Generation der Graphiker, die diese Art der bildenden Kunst mehr als 45 Jahre definiert haben.

Die Schenkung, die im Moment im Gebäude wo man die Werkstatt des Künstlers finden kann, ausgestellt ist, ist ein attraktiver aber gleich ein memorialistischer Punkt.

Mit Hilfe der ausgestellten Werke wird die Bewahrung und die Verwertung der Persönlichkeit DES GRAPHIKERS PAUL ERDŐS erzielt, denn dieser Zeichner ist ein Vertreter unserer bildenden Kunst.

CATALOG

1. VICTORIE

inv. 50 375

tuș pe hârtie, 0,50×0,40

semnat și datat dr. jos cu inițiale:

EIP (1) 978

Prov. donație artistului, 1986

Muzeul județean Satu Mare (Pl. XXXIII/1)

2. BALADA

inv. 50 376

tuș pe hârtie, 0,60×0,70

semnat și datat dr. jos cu inițiala:

EIP (1) 978 (Pl. XXXIII/2)

3. POEM I.

inv. 50 372

tuș pe hârtie, 0,50×0,50

semnat și datat dr. jos cu inițiala:

EIP (1) 979

Prov. donația artistului, 1986

Muzeul județean Satu Mare (Pl. XXXIV/3)

4. NIKE I.

inv. 50 380

tuș pe hârtie, 0,50×0,50

semnat și datat dr. jos cu inițiala:

EIP (1) 979

Prov.: donația artistului, 1986

Muzeul județean Satu Mare (Pl. XXXIV/4)

5. RĂDĂCINI I.

inv. 50 377

tuș pe hârtie, 0,50×0,50

semnat și datat dr. jos cu inițiale

EIP (1) 979

Prov.: donația artistului, 1986

Muzeul județean Satu Mare (Pl. XXXV/5)

6. SOLITUDINE

inv. 50 382

tuș pe hârtie, 0,50×0,50

semnat și datat dr. spre centru

cu inițiale: EIP (1) 980

Prov.: donația artistului, 1986

Muzeul județean Satu Mare (Pl. XXXV/6)

7. COMPOZIȚIE — ODA

inv. 50 384

tuș pe hârtie, 0,50×0,70

semnat și datat dr. jos cu inițiale

EIP (1) 980

Prov.: donația artistului 1986

Muzeul județean Satu Mare (Pl. XXXVI/7)

8. POEM II.

inv. 50 374

tuș pe hârtie, 0,55×0,50

semnat și datat dr. jos cu inițiale

EIP (1) 980

Prov.: donația artistului, 1986

Muzeul județean Satu Mare (Pl. XXXVI/8)

9. OFRANDA I.

inv. 50 378

tuș pe hârtie, 0,54×0,74

semnat și datat dr. jos cu inițiale

EIP (1) 981

Prov.: donația artistului, 1986

Muzeul județean Satu Mare (Pl. XXXVII/9)

10. PRIMĂVARA DE APRIL

inv. 50 387

tuș pe hârtie, 0,50×0,70

semnat și datat dr. jos cu inițiale

EIP (1) 981

Prov.: donația artistului, 1986

Muzeul județean Satu Mare (Pl. XXXVII/10)

11. POETICA

inv. 50 388

tuș pe hârtie, 0,50×0,70

semnat și datat dr. jos cu inițiale

EIP (1) 981

Prov.: donația artistului, 1986

Muzeul județean Satu Mare (Pl. XXXVIII/11)

12. BALADA — VILLON

inv. 50 379

tuș pe hârtie, 0,50×0,70

semnat și datat dr. jos cu inițiale

EIP (1) 981

Prov.: donația artistului, 1986

Muzeul județean Satu Mare (Pl. XXXVIII/12)

13. DESEN

inv. 50 386

tuș pe hârtie, 0,50×0,70

semnat și datat dr. jos cu inițiale

EIP (1) 981

Prov.: donația artistului, 1986

Muzeul județean Satu Mare (Pl. XXXIX/13)

14. UNIRE

inv. 50 391

tuș pe hârtie, 0,50×0,74

semnat și datat dr. jos cu inițiale

EIP (1) 981

Prov.: donația artistului, 1986

Muzeul județean Satu Mare (Pl. XXXIX/14)

15. SIMBOL

inv. 50 389

tuș pe hârtie, 0,50×0,70

semnat și datat centru jos cu inițiale

EIP (1) 981
Prov.: donația artistului, 1986
Muzeului județean Satu Mare (Pl. XL/15)

16. **STUDIU**

inv. 50 383
tuș pe hârtie, $0,50 \times 0,70$
semnat și datat dr. jos cu inițiale
EIP (1) 981
Prov.: donația artistului, 1986
Muzeului județean Satu Mare (Pl. XL/16)

17. **CAPRICII II.**

inv. 50 385
tuș pe hârtie, $0,50 \times 0,70$
semnat și datat dr. jos cu inițiale
EIP (1) 981
Prov.: donația artistului, 1986
Muzeul județean Satu Mare (Pl. XLI/17)

18. **OFRANDA II.**

inv. 50 381
tuș pe hârtie, $0,50 \times 0,70$
semnat și datat dr. jos cu inițiale
EIP (1) 981
Prov.: donația artistului, 1986
Muzeul județean Satu Mare (Pl. XLI/18)

19. **ICAR I.**

inv. 50 373
tuș pe hârtie, $0,60 \times 0,60$
semnat și datat dr. jos cu inițiale
EIP (1) 981
Prov.: donația artistului, 1986
Muzeul județean Satu Mare (Pl. XLII/19)

20. **ICAR II.**

inv. 50 390
tuș pe hârtie, $0,60 \times 0,70$
semnat și datat dr. jos cu inițiale
EIP (1) 981
Prov.: donația artistului, 1986
Muzeul județean Satu Mare (Pl. XLII/20)